

ИЗЛАЗИ ТРИ ПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ 60 ГР. ГОДИШЊЕ.

ГОДИНА

5
1868**ВОЈИН**

БРОЈ

12
20. Априла.**ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ**

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Пруско-аустријски рат 1866 г. од М. Иванина. (Свршетак.) — Војни редови од Лера. — Положаји, од Лера.

Пруско-аустријски рат 1866 г.

Од М. Иванина. С рускога.

(Наставак и крај.)

Док се војске аустријске кретаху и разместише међу Јозефштатом и Кенигрецом, дотле Пруси вршише једно од оних смелих и опасних кретања, које показује њихово врло несавршено мњење о противнику и које би према Наполеону првome, било одвише глупо и скупо би стало дрску пруску војску; ал код овако непредузимљивога и спорога непријатеља имало је потпуна успеха.

Кретање се ово почело 22 или 23. Јунија: Лапска војска иђаше од јужних граница Саксоније правцем на Јунг-Бунцлау, 1-ва војска из Цитаве и Герлица на Цајхенберг и Турнаву; 2-га војска у почетку кренула се у две колоне пут Олмица и у исти мах нападоше на Освијецин и Одерберг, да би с ове стране узнемирили Аустријанце; по том једна колона 2-ге војске окрене се десно и управи на Ландсхуту а отуда на Траутенаву, а друга оде на Глад и Наход. И морамо признати е се Пруси не-

обично брзо креташе, кад прва њихова колона стиже у Траутенаву већ 27. Јунија око 10 сахата изиу-тра; а од Најса до Ландсхуте има бар пет дана, од Ландсхуте до Траутенаве један и по до два дана, уз то протекло је нешто времена на кретање и демострације од Најса правцем Олмица. Друга Пруска колона дошла је у Траутенаву тек 28-ог, прешавши најкраће растојање међу Глацом и Находом. Овде мора да су нас извешћа и новине превариле, или се мора претпоставити, да је знатни део прве колоне, управљене к Траутенави, возио се на колима, а да је друга, особито терет и пртљаг, ишла по железњаку од Франкенштајна к Валденбургу и отуд опет на колима к Траутенави. При овоме сретању вероватно, војска је имала за се сама најнужније ствари за бој, а оставила је по зади провијанска кола, јер се надала да ће у насељеноме пределу наћи довољно хране. Ово се може закључити из речи пруских војника, који су говорили, да оних седам дана нису јели хлеба, но се хранили једним месом, које су узимали уз пут реквизицијом или захтевали по праву рата кокоши, патке, гуске и уопште живину. Па и коње су хватали и у кола презали.

Кроз планинске теснаце Пруси прођоше без и каква отпора; тек 26. Јунија бејаше значајнијега судара 1-ве пруске војске са Аустријанцима, а 27. Јунија саједини се на реци Изеру 1-ва војска са Лапском. Тога дана међу 1-вом пруском војском, која бејаше близу Минхенгреца и 2-гом војском код Траутенаве и близу Находа, — не бејаше већег растојања од 16—20 сахата. Обе војске раздвајаше река Лаб; главна аустријска сила, сасређена код

Иозефштата, за дан хода одстојаше од 2-ге пруске војске, која је у двома колонама дебушовала из планинских кланаца ка Траутенави и Находу. Да су Аустријанци најпре са јачом снагом напали на ове две колоне, могли би их сваку за се разбити и бацити на планине, па оставивши један део своје снаге, да их задржава у ланцима Траутенаве и Находа, да похите у помоћ својима, који дејство ваху противу лапске и 1-ве војске. Ако овим начином баш и не би савршено успели, свакојачко је вероватно, Аустријанци бар не би претрпели онако силан пораз као код Краљевграда. Пораз овај сами себи спремише Аустријанци, у пркос ономе основном страстијиском начелу: **јачом снагом нападај слабијега непријатеља.** Дознавши Бенедек о кретању пруске војске у три правца, — пошље један корпус Аустријанцима Саксонцима против Лапске и 1-ве војске, други корпус пошље против 2-ге војске која иђаше к Траутенави, а трећи корпус против друге колоне те исте војске, што иђаше к Находу; сам пак он с три корпуса војске остане код Иозефштата у резерви, готово са свим у нерадњи. След овоме распореду бејаше тај, да она три корпуса, будући сваки за се слабији од свога противника, — бејаху један по један побијени. Ослабљени, растројени, они се сјединише са својом резервом, и повлачашу се Краљевграду, где бејаше она за Аустријанце несрећна битка, у којој и опет Пруса више бејаше. И тако, у свима борбама, које бејаху између Пруса и Аустријанаца, не играше главну улогу иглењача пушка, но то, што свуда Пруси бројно надмашиваху Аустријанце.

Знајући сада из новина, колика бејаше снага у свакој пруској војсци, и гледајући на план, — свакојачко морамо викати на главнога старешину аустријске војске, што допусти да Аустријанци у свакоме судару бејаху у мањем броју према непријатељу. Да ли је главни војвода аустријски тачно познавао састав, силу и место распоређаја непријатеља свога, — кад пруска војска стајаше расположена неколико дана дуж границе аустријске? Да ли је он за времена дознао, кад се у какоме саставу и броју кренуле пруске војске у Ческу? У земљи где је тако много шпијона било, лако је се могло наћи и лоших потказивача, који су или лажно или доцне доказивали заповеднику главном, и тако га гонили да и нехотично падне у погрешке и гради лоше распореде.

По некад важни догађаји постају из малих узрока. Познато је, оно знаменито повлачење војводе Кутузова 1805 године; војску његову код Кремса могаше Наполеон савршено да одсече, да Кутузов не имађаше свога вернога, који му каза да је Наполеон узео Беч; ово је извешће добио он четрнаест сахата пре званичнога, које доби од аустријскога двора, — при свем том што између Беча и Кремса нема више од 12—16 сахата. Само још за времена предузетим повлачењем и дипломатском уметношћу могаше Кутузов спасти своју војску.

Интенданско одељење аустријско, као што се видело, бејаше са свим зло устројено. Поред све густо насељене земље и блиских жељезних стаза, поред толиких кола, што могаху за војском вући, и још лагано крећући се, — солдати, по казивању

самих Аустријанаца, трпели су јаке оскудице у храни и у Краљевграду дођоше већ изнурени. Треба се дивити њиховоме јунаштву и издржљивости за време боја, који су заиста заслужили бољу судбину.

Ма како да је даровити главни војвода, и ма како да му је јак карактер, опет не ће моћи он сам за кратко време ништа поправити, ако му је лоша администрација. Ко може одрећи дар и енергију Ламорисијеру, а сви видесмо колико могаше успети он за кратко време у ништавој папиној војсци?

Писано у Септембру 1866

ПРЕВЕО Мих. Н. Илић.

Бојни редови.

Од Лера.

Има седам бојних редова — вели Вегеције, римски војни писац из IV. века: **први** је обични растегнути; **други** степенести са деснога крила (коси бојни ред); **трећи** као и други само са левога крила; **четврти** опет такав са оба крила; **пети** баш као четврти, али ојачан у средини (дакле поправљен четврти); **шести** као и други са неком изменом (Вегеције хоће да онај степен, који је најдаље од непријатеља ваља да је у виду бреше; али тешко је разумети, шта хоће управо тиме); и најпосле **седми** бојни ред: кад је једно крило осигурано згодним земљиштем, те главну војску ваља држати на другоме.

Бенерао **Жомини** набраја некаквих дванаест бојних редова: 1) прости равноодстојни; 2) неравноодстојни, са једним наступним или одступним делом;

3) оіачан на іедном или на оба крила; 4) оіачан у средини; 5) коси прости или оіачан на ономе крилу, коіе напада; 6) и 7) перпендикуларан на іедноме или на оба крила; 8) угнут; 9) пупчаст; 10) степенаст са іеднога или оба крила; 11) степенаст из средине и 12) боіни ред са комбинаціом за два напада у исто време: іедан на средину, а други на іедно од крила *)

Виіал **) држећи се Жомина, усваіа ове редове: 1) по **цељи**, наступне и одступне, и 2) по **изгледу**, равноодстоіне, косе, степенасте с іеднога крила (Фридланд), са оба (Дражђане), из средине и іедног крила (Ваграм, Бородино, Бауцен, Ливњи) и, наіпосле каре (Ишли).

До 1856 год. код Руса беше четири боіна реда за пешадију и три за коњицу. Сад је пак само іедан **основни** боіни ред, како код пешадије тако и код коњице. А тиме је се већ доста унапред корачило. Па и ни іеднога боіног реда да нема, по нашему мњењу, то би се важно питање опет рационално решило. И доиста тешко је поімити, шта натера Вегеција да се ограничи на седам боіних редова. На што ће нам број Жоминов и Виіалов? Све је то чиста воља, као што ћемо моћи понаіпре видети из боіних редова Вегецијевих: н. пр. степенасте боіни ред с десна и с лева, по његовом мњењу већ су два особита боіна реда; даље степенасте са оба крила, кад је средина оіачана лаком војском и кад то није, опет два особита боіна реда; наіпосле његов седми боіни ред, кад је іедно од крила зе-

) Précis de l'art de la guerre I II, p. 38.

**) Cours d'art et d'histoire militaires I II, p. 305 и 306.

мљиштем осигурано. А кад би оба крила земљиште осигуравало, то би ваљда морао бити осми бојни ред. Ако фронт земљиште ојачава тако, да су само неке тачке приступне, то би ваљда требало да буде девети бојни ред итд. Очеvidно дакле, Вегеције се застави код броја седам с тога само, што му се допаде, да ту тачка буде. Друга узрока нема. Како ће бојни редови изгледати што од околости зависи, не може нико у напред да каже, из тога са свим природнога узрока, што околности има безбројно много, а за сваки од њих у своје време и на своме месту употребљени бојни ред потпуно је добар, почевши од најдужих линија па до најдубљих маса, где може бити више линија једна за другом. У томе нас увек руководи: земљиште, наравствена кавчоћа и број војске, њено оружје, циљ дејства, род, број и карактер противников; краће, околности, које се бескрајно мењају. Па дакле и изгледу бојнога реда не ваља никаквих граница постављати — он је безграничан. Но и поред све разноликости своје, опет је по духу своме, по унутрашњој садржини, по идеји сталан и исти за сва времена.

По томе и задатак овога нашег чланка биће: да решимо то питање и теоријом и критичним проматрањем најзнатнијих бојних редова, које историја забележи и до данас сачува.

У век иста идеја бојнога реда у разноликој одећи, као да нам силом натура веровање, да има један општи бојни ред, а њега и доиста има, али никако као норма већ само као идеја: тај идејални бојни ред, општи је представљач свију, па њега као идеалног и чудно би било ограничавати и пр-

тати, као што га многи љубитељи ђеометрије (а оваквих има доста међу војним теоричарима) склапају из самих пруга и углова. У оваквом случају, при решавању ма каквога питања или читања ма кога дела, место да се по могућности упознате потпуно са главном идејом, место да вам се она што дубље у душу усисше, добићете на један пут као некакву **играчку**, али не невину, какве су ове обично, већ јако шткодљиву. Ако примените тај процес на решавање и других питања у науци, којој је главни задатак, да људима управља и у најкритичнијим приликама, добићете најпосле скуп многих графичних играчака, које личе једна на другу, а и на **науку**, али онакву, како је неки поимају, с тога само, што ако у њој и није све добро, ал је тек **положено**. Сад покушајте устати против таквих ворама и изреците, да нема сталних правила, нема привилегованих калупа у војничкој ствари, па ће с места ти љубитељи положних правила и разних ђеометријских слика најенерђичније потврђивати, да ту нема никакве **науке**, јер нема ничега положнога. А међу тим то и јесте права и истинита војна наука, или јошт боље, здрава теорија војне вештине, *) која

*) У строгоме погледу „војне науке“ и нема, већ само „теорије војне вештине“. Можда ће ко рећи, да о томе и не треба спора водити: јер речи нису дела. Звали ви какав предмет овако или онако, он ништа од своје вредности изгубити не ће. Али то није баш тако. Ко признаје војну науку, тај ће већ лако признати до некога ступња могућност и законитост правила, система и начина, тај је већ вољан да призна и да се побори ауторитету некојих војних научника, какви беху Биллов, Вајротер и Фулеј. Зар би се ови и кад могли користовати таквим ауторитетом и тако великим ал штетним утицајем на људе, који се поклонилише, и безсловно повероваше њиховој учестности, да ови људи не признаваху суштествовање „војне

У век вели, да по **КЕЊИШКИ** никакво се питање решити не може, да бескрајно разнолико решење њихово ваља да излази из самога себе, да на кратко ту ваља да ради творачка снага. Права наука, која се одриче калуна, напреже сву снагу к развићу те творачке способности, док међу тим војна ђеометрија, привлачећи сву пажњу на ворме и калупе, одбацујући тиме све друго, води нечему противноме, т. ј. убија творачку снагу, много полаже на правила и калупе, а оне, који се тима само границама крећу признаје за способне људе — за вештаке у тој струци.

Једини правичан представљач тога идеалног бојног реда за све војске, кад га већ мора бити, узехе се две линије: у првој војска која се бије, а у другој она, која прву потпомаже.

Ако будемо у стању да тога општег представљача удесимо према разнима околностима, добићемо ваљан бојни ред за сваки случај, који нам се десно буде.

Пре него што почнемо о томе говорити, да разјаснимо основну идеју свакога бојнога реда, т. ј. да испитамо главне црте идеалнога бојнога реда. Од сваког бојног реда тражи се:

1) **Гипкост**, да га никаква прилика не изненади. Из чога је већ јасно, у колико свака у на-

науке? Ко признаје „теорију војне вештине“ а одбацује „војну науку“, тај признаје, да је нужно упознати се са природом и својствима елемената, са њиховим комбинирањем, употребом, тај ће рећи, да је нужна творачка способност, одушевљење, уметност и решивост, доведена до Наполеонове „храбрости око 2 сата после по ноћи“, т. ј. до способности бити одушевљен свакога тренута

пред узета норма, сваки основни бојни ред, не може да буде у исто време и општи бојни.

2) Независност одељења једног од другог, али тесна међусобна свеза како у физичном, тако и у наравственом одношају, т. ј. независност и што веће узајамно помагање.

3) Ваља да је способан противстати свима случајима, којих има и сувише при сваком војном предузећу.

Резерве. За последњи услов нужна је дубина бојнога реда, т. ј. постројавање у две, три па и у више линија, у опште резерва. Што више случајности бити може, као н. пр. у почетку боја, кад су околности или врло мало, или са свим непознате, и резерве јаче ваља да су, а на против што се околности више буду разјашњавале, више и војске ваља у бој изводити на рачун резерве. Из тога већ излази, да може и таквих околности бити, кад ће скоро све у резерви бити;*) по којој пут пак све ће се у бој извести, н. пр. кад нам се укаже прилика да непријатеља изненада нападнемо, кад он није спреман за бој, или на крају боја, кад се можемо поуздано надати успешном нападу, кад је код непријатеља наред и већ је у бој увео и последње резерве. Ето крајњих прилика, које хоће да скоро све буде или у резерви или у бојним линијама. Међу тима пак крајностима има безбројно услова, који траже час ојачања резерве на рачун бојних ли-

*) Тако н. пр. у почетку битке код Лињи, Блехер од 90.000 својих људи, извео је у бој само 5 батаљона пешадије и 3 пука коњице, а сву осталу војску држао је у резерви сасрећену докле, док Наполеон постројењем свога бојнога реда не показа, да мисли напасти са стране Флера.

нија, час на против оіачање ових на рачун резерве. У опште іедино мерило за опредељење величине резерве, као што је већ іедном споменуто, то је ред случајности, које боі опкружавају. На таі начин, код старих, кад по своіству тадашњег оружја, по карактеру самога боја (у њих готово и не беше предготовне периоде боја, а ако је и било, то у врло малој мери), и по своіствима самога бојишта, понајвише откривеног и равног, прилике, које опкружавају боі више или мање исте беху, кад кретање, особито у грчкој тактици, имађаше врло слаба развића, кад боі опкружаваше много мањи број случајности, него доцније са појавом ватренога оружја, а особито у последње доба — резерве или са свим не беше или она беше врло слаба и у опште не имађаше тако многостраног задатка, каквога у данашње доба. На таі начин ако употребимо својства разних родова војске и при томе решимо питање за који од њих боі највише случајностима подлежи, то ће се видети, да најаче резерве тражи коњица, за њом пешадија а после артиљерија. (Наставиће се.)

Положаји.

Од Лера.

(Наставак из бр. 8.)

У опште би посве погрешно било поћи на јуриш, а не приуротивши га, — као што то и потврђује војна историја. Цела врста напада 10.000 Француза на замак Хигман (Ватерло 1815 године) бејаше одбијена тек слабим инглеским одредом (око

два батаљона) а то само с тога, што Французи почеше нападати без претходне артилеријске радње, коју најпосле и уведеше у бој, по заповести самога Наполеона — ал то бејаше касно. Французи бејаху овладали парком испред замка; сва пак њихова напрезања да здањем овладају бејаху узалудна. Готово исто то искусише Французи у битци код **Солфериџа** (1859 г.). Бараго д' Иљ, са две дивизије нападао је на солферијско гробље, које бејаше тврдим каменим зидом ограђено; ал заборавио беше да напад артилеријом спреми, и с тога *) не могаше Аустријанце одатле изгонити, ма да Французи већ више пута долетаху до самога подножја зида. И тим начином обе дивизије страшно се растројише. Напоследку Бараго д' Иљ извуче артилерију (6 топова), која са 400 корака од зида у час отвор просече. После овога један батаљон само јуришем освоји гробље.

Но осим артилерије, која спрема јуриш на тврде зграде, још унапред за обрану спремне, -- и зарад сигурног успеха, врло ће добро бити ако (као што се то чини при нападу на шанац) позовемо својевољце, разместимо на чело нападних колона раднике, који носе движне стубе за пењање, снопље (ако се на предини находе ровови, које треба затворити), секире... напоследку, сам напад с неколико страна од један пут отпочети, те да пажњу непријатељу раздвојимо.

*) Замљиште напред бејаше такво, да се артилерија могаше само на веома маленоме одстојању од зида поставити. Бараго д' Иљ с тога баш и не употреби артилерију, што би је изложио тешким губитцима (Карпов, „Тактика“, II. 95).

Што се бранитеља тиче, он ће у највише прилика добро учинити ако особито пажљиво пуцаће зачне и то никад раније, него кад непријатељ уђе на дохват оружју, и то жешће или слабије, према даљини противничковој. Као изузетак можемо споменути ону прилику, у којој би се могла каква зграда за времена посести и за обрану спремити, т. ј. кад су даљине до разних предмета на предини још унапред тачно измерене.

6. Шуме, гајеви, уређене шумице.

Поседање, обрана и напад на шуме много се слаже са поседањем, обраном и нападом на насеља. И ако са само где разликују, томе ће бити узрок разлика између шума и насеља. Ове ће разлике поглавито у овоме бити: прво, шуму не ће моћи артилерија тако лако из даљине запалити, а друго много је тежи бој у унутрашњости шуме но у насељу каквоме. Унутрашњост шума није тако згодна као што су то на прилику села, — јер у њима нема кућа и зграда; врло ретко ћеш у њима наћи тек по које сеоце. Све ово у многоме отежава оријентовање, управљање војском и сами бој. Са тешкоће оријентовања у шуми, треба се особито сетити правила, које горе поменусмо да се т. ј. ограничимо на што мање војске у борби, као год и да што је могуће више задржимо равноодстојна лица одељења, — како при распоређају тако и при кретању по шуми; јер иначе бојни се ред на једном месту веома згусти на другом прекине. Са непрегледности пак долази: 1; тешко држање свезе међу разним деловима војске. Да бисмо се овде помогли, нужно ће

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

бити овде но и где, да се иза стрељачкога низа разместе не тако јака колико што је могуће чешћа поткрепљења. Даље, 2, борба у шуми, окружена безданицом случајева, — на свакоме кораку сусреће неочекиваности и ненаде, те ју је с тога са свим право сравнити с ноћним бојем, јер у овој прилици војске веома осећају: најнезнатнија прилика може катастрофе довести. Да би се дакле овде помогли или бар умањили тако штетан утицај, — ваља имати овде више но и где јаке енергије, присебности и ума, који у час може одељења разместити. Или краће, ваља бити спреман за самосталну радњу, у толико више, у колико се са тога самога узрока ограничене просторије и скучена погледа, — **управљање војском веома отежава** и на заповести од виших у више прилика, ни најмање не смеш рачунати. Начелници дакле најситнијих одељења мораће самостално радити, управљајући се највише према ономе што се са стране ради. Као што се види, карактер борбе у унутрашњости шуме, веома је налик на карактер случајних прилика, а које се не решавају толко снажном и мудро управом виших старешина, колико дахом појединих старешина па и војника. У опште борбе у шумама захтевају ваљану војску и старешине савршено способне за самосталну радњу*).

Поменуће тешкоће расту или падају према својству шуме. Оне су у већим шумама велике, мање у малима (гајевима), а готово савршено ишчезавају у

*) После овога јасно нам је, што Фридрих са врбованом војском својом, морајаше избегавати борбе у покривеним земљиштима.

уређеним шумицама (правилно просечене шуме, довољно добрих путова, зграда и здања)*).

Ове су тешкоће мање бранитељу, који познаје својства шуме, а из тога узрока је теже непријатељу, који сваки час на ненаде наилази. Према реченоме, обично се избегава борба у великим шумама. И ове, или боље део њихов, који је најближи путу гоњења, — заузимљу само при повлачењу, и то заступницом. Но овако поседање није довољно за упорну обраду, јер непријатељ ушав у незаузети део шуме, об-

*) У битци код Дражђана (14 Августа 1813), простран краљеви парак Грос-Гартен, (који лежаше 500 кор. од предграђа Пирнскога), имајаше све услове за упорну унутрашњу обраду. Јужна и источна страна, ближе непријатељу, — бејаху каменим зидом 1:3—1:8 опасане. Југозападан угао Грос-Гартена пресецаше речница Кајцбах. Користећи се овим, ограду на овоме месту заменише широким ровом, који пуњаше вода из Кајцбаха. Источни крај парка бејаше одвојен ровом, (но благе нагибе) који иначе бејаше права пречага само док водом испуњен бејаше. У сред парка, на раскршћу од четири велике алеје, бејаше двокатно камено здање, које се с једне стране ослањаше на један сируд, а с друге на широку, отворену просторију. На послетку западан крај парка бејаше одвојен засеком. Те тако обрада Грос-Гартена имајаше ове одељке: 1, с источне стране зид, 2, ров, који дељаше источни део парка. 3, Отворена просторија с двокатним здањем и језером на раскршћу путова (здање могахе служити као редви) и 4, засека. При утврђивању шума, насеља, ... особито се мора пазити (независно од уређења путова у свима правцима и ојачања обране спољне ивице) на уређење што већега броја одељака за ојачање њихове унутрашњости. Но не гледећи на оне силне користи Грос-Гартена, обрада му и онет не трајаше дуго. Главан узрок што Французи брзо оставише парак, је тај, што у исти мах са очајним нападом Пруса с лица, руска војска удари на Французе, који стајаху лево од линете № 2, а у исти мах један део Пруса удари на Донску заставу десно, (горе је била поменута важност саједињенога напада крилнога са оним с лица, при нападу на земљишне предмете). Војећи се оцепљења, Французи се повукоше из парка.

лазом и нападом на крило може да принуди бранитеља да се у мах стане повлачити, а негда баш може и одсечен бити. Ево с чега се треба овде особито побринути за сигурност крила. Са испресецане унутрашње просторије шуме, сигурност ће се само у некоме виду изразити, а на име: извиднице и пикети (које се у тој цели изашиљу ка крилима сваког заузног положаја) овде постају бочни низови.

Ћ околностима, које обрану још више уздижу, долазе у унутрашњости шуме, јаруге, (ако их има) канали, ровови, пољане... Ове чине, те ће се моћи шуме бранити све део по део, и тим начином, у мноме се уздиже бранички отпор. Таква одељења у шуми, доносе још и ту суштаствену корист, што (дозвољавајући могућности на њима делове смењивати) олакшавају тиме уређење војске, која се обично толико у шуми раштрка, да се не само чете но и читави батаљони и рејименте помешају и замрсе.

Колико ови одељци припомажу обрани шуме, најбоље ће нам посведочити напад на Олхов гај (Гроховска борба 13 Фебруара 1831).

Олхов гај бејаше у сред положаја Пољака. Он бејаше врсту дугачак с лица, а готово толико и дубок. Две широке, блатаве јаруге пресецаху гај, једна по крају њеноме а друга по средини. Ова бејаше још засеком ојачана. Гај бејаше заузела дивизија Житомирскога (12 батаљона). 6 батаљона, Роландових бејаху у бојноме реду у гају, остали 6 иза гаја у резерви. Још даље по зади, на висини Малога Грахова, бејаше размешћена дивизија Скржинецкога. (Наставиће се.)